

MIROSLAV BELICA

Vzpomínky na Sýrii

OD ARABSKÉHO SOCIALISMU K ISLÁMSKÉMU STÁTU

Vzpomínky na
Sýrii

Generální tajemník KSČ a prezident ČSSR Gustáv Husák na pozadí baziliky sv. Jana Křtitele, která je součástí komplexu Umajjovské mešity v Damašku, květen 1979.

Vzpomínky na
Sýrii

OD ARABSKÉHO SOCIALISMU K ISLÁMSKÉMU STÁTU

MIROSLAV BELICA

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Miroslav Belica, 2021

Photos © archiv autora, František Langer, Petr Markvart, Petr Svoboda,
Wikimedia Commons, 2021

Cover Art © Lukáš Tuma, 2021

Drawings © Martin Ďásek, 2021

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2021

ISBN 978-80-278-0015-5 (print)

ISBN 978-80-278-1041-3 (ePub)

ISBN 978-80-278-1042-0 (mobi)

ISBN 978-80-278-1043-7 (pdf)

OBSAH

Úvod.....	11
-----------	----

ČÁST PRVNÍ: VZPOMÍNKY

Z československého do syrského socialismu	15
Co se učí syrští školáci	30
Probuzení Saladina	44
Naše zbraně vždy té správné straně	54
Street Misr, No. 51	60
Alavité	75
Zrození legendy	86
Vězení v Mezze	93
Palestinské břemeno a sváry v syrské Baas	102
Nápravné hnutí	117
V jednom zákopu	126
Sýrie v Libanonu	146
Aleppo a Hama	156
Lidé na ambasádě	169
Přetahování o Libanon	182
Téměř konec	201
Ramona	218
Více pragmatismu, méně oficiálního přátelství	227
Ad-hoc spojenci v nové éře	238
Návrat do Damašku	249
Když se uzavřelo vězení v Mezze	270

ČÁST DRUHÁ: RADĚJI ZAPOMENOUT

Příběh kluků z Dar'á	297
Přátelé a nepřátelé Sýrie	319
Libyjská rezoluce 2.0 se nekoná	328
Počítačová hra	346
Džihádisté, teroristé a jejich sponzoři	357
Deníček	375
Česko a syrské jaro	395
Dva fenomény – Islámský stát a ruská intervence	409
Záhady, zvraty a zrady	453
Měkká síla	469
Závěr	484
Soupis vybrané literatury a pramenů	487

SEZNAM MAP

Poloha Sýrie na Blízkém východě	8–9
Mapa Sýrie Henry Warrena	32
Sféry vlivu Velké Británie a Francie dle Sykes-Picotovy dohody.....	34
Francouzský mandát na Sýrii a Libanon.....	41
Golanské výšiny	142
Rozsah území ISIS v Iráku a Sýrii	412–413
Rojava – kurdská autonomní federace v Sýrii	457

TURECKO

Eufkrat

Hasaka

Aleppo

*Ašadovo
jezero*

Chábúr

Idlib

Ar-Rakka

Středozemní

Latákie

Dajr
Az-Zor

Tartús

Homs

Eufkrat

moře

SÝRIE

BEJRÚT

LIBANON

DAMAŠEK

*Galilejské
jezero*

Dar'á

Suwajdá

TEL
AVIV

*Mrtvé
moře*

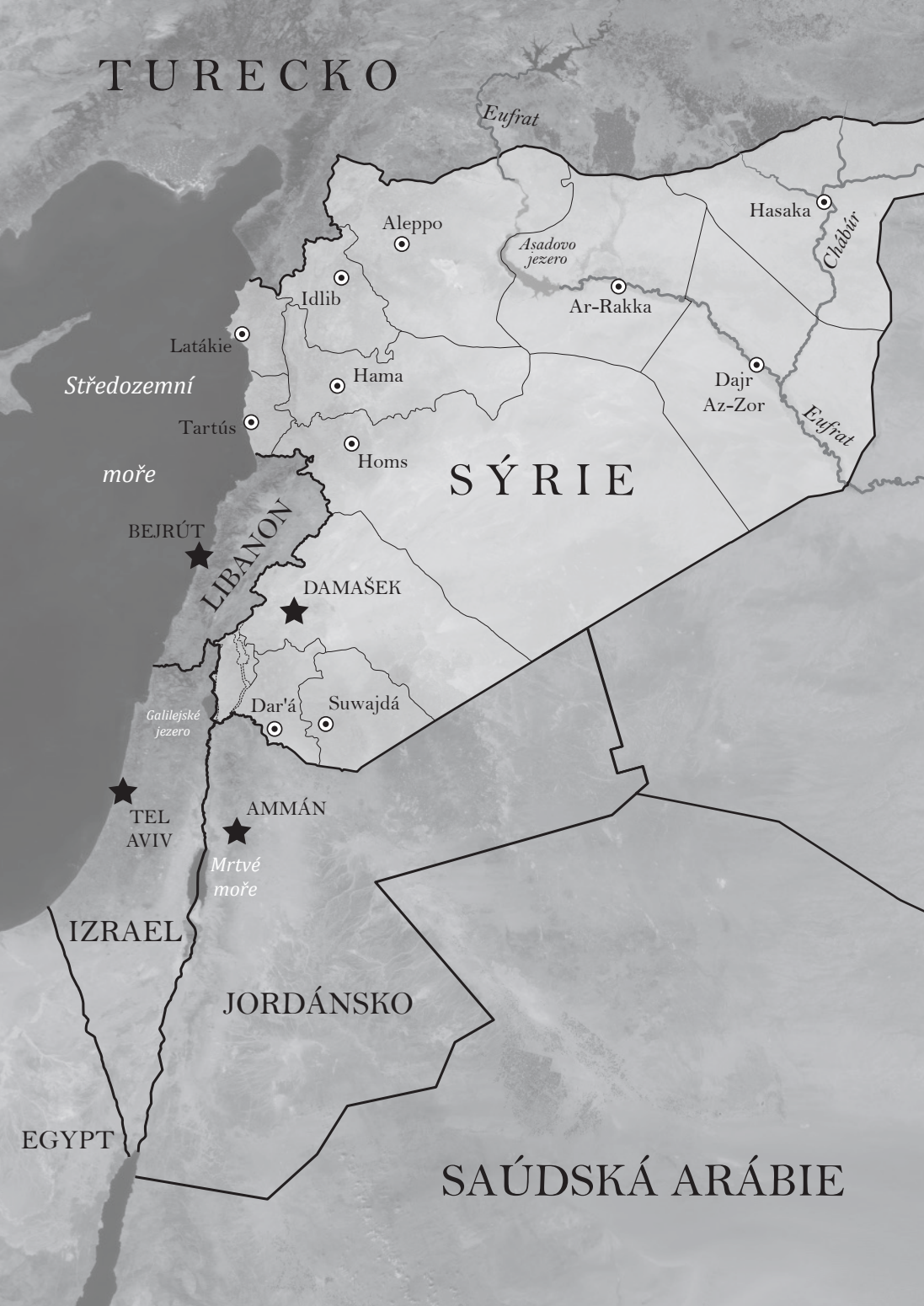
AMMÁN

IZRAEL

JORDÁNSKO

EGYPT

SAÚDSKÁ ARÁBIE

ÍRÁN

Tigris

BAGDÁD

I R Á K

Eufkrat

Tigris

KUVAJT

Perský záliv

ÚVOD

Asi před třemi lety jsem se jednoho podzimního večera začel do knihy rozhovorů s českým orientalistou Lubošem Kropáčkem pod názvem *Po cestách kamenitých*. Zaujala mě pasáž, kde pan profesor Kropáček líčí jeden svůj zážitek, jak kdysi v hluboké totalitě tajně pronikl do prezidentského paláce v Damašku s jakýmsi mladším československým diplomatem. Uvědomil jsem si, že onen mladší diplomat, s nímž měl svou výpravu podniknout, jsem byl přece já, a že nejvýznamnější žijící český arabista a afrikanista vzpomíná na naše společné dobrodružství.

Připomenutí této epizody staré přesně čtyřicet let dalo vlastně bezprostřední popud k tomu, že jsem se na pozadí zpráv o eskalaci konfliktu v Sýrii pustil do sepsání knihy vzpomínek na tuto těžce zkoušenou zemi. Tyto paměti a postřehy jsem nashromáždil nejen za čtyři napínavé a zároveň možná i nejkrásnější roky své profesní kariéry, když jsem v Sýrii žil a pracoval jako československý diplomat, ale i v období dvou následujících desetiletí. To už jsem působil na našich zastupitelských úřadech v libyjském Tripolisu a posléze v iráckém Bagdádu, odkud jsem do Sýrie, tentokrát už „v barvách“ české diplomacie, čas od času zajížděl. Porovnáním toho, co mi zůstalo v paměti, s aktuální realitou jsem si chtěl sám pro sebe udělat jasno v tom, proč se na území států, které v předlistopadové době patřily k našim předním obchodním partnerům a které tehdy pod vedením autoritativních sekulárních vůdců budovaly svoji verzi arabského

socialismu, posléze zformovaly džihádistické enklávy, v nichž zavládly středověké pořádky Islámského státu. V propletení osudů těchto tří zemí, čelících až dodnes násilí a nestabilitě, jsem se pokusil odpovědět na otázku, proč arabské jaro v ulicích syrských měst přerostlo tak náhle ve válku za účasti regionálních a dalších mocností a v džihád financovaný islamistickými sítěmi? A proč se Sýrie, tato kolébka křesťanské civilizace, ocitla na prahu úplného zhroucení?

Stejně jako ve svých předchozích pracích z oblasti literatury faktu jsem při psaní systematicky využíval archivní prameny, v první řadě dokumenty ministerstva zahraničí a Archivu bezpečnostních složek, odbornou literaturu, dobový český a zahraniční tisk a internetové zdroje. V druhé části knihy, kterou jsem nazval *Raději zapomenout*, popisují, jak zahraniční vměšování vyústilo v celonárodní katastrofu. Vycházel jsem prakticky jen ze západních zdrojů, abych se vyhnul podezření, že pracuji se syrskou vládní propagandou.

Rád bych na tomto místě poděkoval svojí manželce a přátelům, kteří mi byli nápomocni při tříbení vzpomínek a při korekturách textu.

Část první

VZPOMÍNKY

Z ČESKOSLOVENSKÉHO DO SYRSKÉHO SOCIALISMU

1979

Své vzpomínání na Sýrii si dovolím začít okomentováním odstavce, v němž pan profesor Kropáček popisuje jeden z „nezapomenutelných momentů“ své tlumočnické praxe, který se odehrál v květnu 1979. „Při oficiální návštěvě Gustáva Husáka v Damašku nebyl ještě pozdě večer k dispozici text Asadova vystoupení, které jsem měl písemně přeložit, aby byla k dispozici česká verze v tištěné podobě. Spolu s mladším diplomatem z našeho velvyslanectví jsme se odhodlali vstoupit v noci do prezidentského paláce. Zaměstnanci byli tak překvapeni naším energickým počínáním, že nás nijak nezadržovali a slíbený projev nám nakonec předali. Dnes už by něco takového nebylo možné. Jednak prezidentský palác je mimo centrum města, jednak – darmo mluvit.“¹

Pan profesor popsal náš průnik do paláce věrně, nicméně si neodpustím upřesnění celkového kontextu. Na velvyslanectví v Damašku jsem tehdy na jaře roku 1979, kdy se chystala návštěva tehdejšího československého

¹ PAULAS, Jan – ZIKMUND, Martin T. – KROPÁČEK, Luboš, *Po cestách kamenitých. O životě, islámu a křesťanské víře*, Praha 2013, s. 86–87.

prezidenta Husáka, ještě nepracoval. Stejně jako L. Kropáček jsem byl členem přípravného týmu. Diplomatický pas s nejnižší diplomatickou hodností jsem obdržel sotva týden předtím. Jen před pár dny mi můj vůbec první šéf na ministerstvu zahraničí Václav Jízdny téměř otcovsky oznámil: „Mirku, výhledově tě chceme dlouhodobě vyslat na úřad do Damašku. Zatím to neprošlo schvalovacím procesem, teď máš ale šanci, aby ses tam podíval, pomohl při návštěvě generálního a něco se přiučil.“

Měl jsem tehdy dva roky po vysoké škole, v kapse státnice ze tří jazyků včetně arabštiny, roční vojenskou prezenční službu také za sebou, zdálo se mi, že by mohlo jít o docela pěkné vykročení do diplomatické praxe.

Návštěva generálního, tedy generálního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta, měla být tehdy ze všech hledisek nej nej. Husák se stal prezidentem teprve před čtyřmi roky, ale jako šéf „normalizované“ komunistické strany už fakticky řídil Československo celých deset let. Podepsala se na něm únava z minulých krušných dob, včetně žalářování... a vědělo se, že se na cesty do zahraničí a zvláště do romantických destinací nijak nehrnul. Sýrie ale náležela k prioritním vztahovým relacím. Podle statistik tehdy zaujímal místo nejvýznamnějšího hospodářského partnera Československa v rámci takzvaných rozvojových zemí, fakticky všech mimoevropských států. Vedle toho vyžadují mezinárodní zvyklosti respektovat princip reciprocity a syrský prezident a šéf strany Baas Háfiz al-Asad vykonal návštěvu Československa již v září 1975, takže nyní byla řada na Husákově. Jak se tehdy říkalo: pozitivní vztahový trend bylo třeba potvrdit a dát mu nový impuls.

K popisu toho, jak dva členové československé přípravné skupiny pronikli o půlnoci do Asadova prezidentského paláce, mám pouze tu připomínku, že v tomto takzvaném prezidentském paláci, který se formálně nazýval Palác hostí (*Al-Qasr Ad-Dijáfa*), syrský prezident ve skutečnosti nepřebýval. Pouze zde přijímal cizí návštěvy a vedl závažná mezinárodní jednání. Sám palác, spíše jen rozlehlá dvoupatrová vila, ležel nedaleko od naší ambasády, v dolní části bulváru Abú Rúmana. Tato budova sama o sobě téměř zosobňovala historii Sýrie od prvních dob nezávislosti. V únoru 1958 zde egyptský prezident Gamál Abdel Násir uzavřel se syrským prezidentem Šukrím al-Qawatlím dohodu o vytvoření Sjednocené arabské republiky. Celý svět tehdy obletěly záběry statisíců jásajících

Syřanů, jimž oba prezidenti oznamují sjednocení Sýrie a Egypta, podobně jako snímek Násirovy limuzíny nesené nad hlavami nadšených zástupů.

Dva květnové týdny, které jsem strávil v Damašku v předvečer a v průběhu Husákovy návštěvy, mi umožnily udělat si představu, co mě v blízké budoucnosti čeká, i pokud se jedná o vyložené praktické záležitosti. Mé čtyřleté služební přidělení velvyslaneckého atašé na zastupitelském úřadu socialistického Československa v Damašku mělo začít 1. září 1979.

Žádného našeho diplomatického pracovníka jsem nestřídal – byl jsem vyslán v rámci nové rozšířené systemizace úřadu coby „posila“ velvyslanectví. Čekalo mě tedy, že si budu muset sám vyhlédnout nějaký byt. A protože jsem nepatřil k privilegovaným složkám zahraniční služby,

Palác hostů v Damašku 6. března 1958 po podepsání syrsko-egyptské smlouvy o vytvoření Sjednocené arabské republiky. Muž v uniformě v první řadě uprostřed je egyptský maršál Abdulhakím Ámir, nový guvernér Sýrie, od něj napravo druhý guvernér Syřan Sabrí Asalí, od Ámira nalevo stojí prezident Gamál Abdul Násir. Zdroj: Wikimedia Commons.

rozvědčikům ministerstva vnitra či ministerstva obrany, kteří měli podobně jako velvyslanec nárok na služební vůz, předpokládalo se jaksi, že si pořídím vlastní auto, abych se vůbec mohl nějak přepravovat z bytu do úřadu a realizovat dennodenní úřední návštěvy k různým domácím a cizím partnerům, které jsou vlastní náplní diplomatické práce. Nezbyvalo než si tedy přivést vlastní vůz z Československa. Žádný jsem ale nevlastnil. Ministerstvo zahraničí ovšem s podobnými případy počítalo a poskytovalo pracovníkům půjčku na zakoupení osobního vozu v podniku zahraničního obchodu Tuzex. Na základě dohody o půjčce jsem se zavázal, že mi bude vzhledem k ceně zvoleného vozu – rozhodl jsem se pro nejjednodušší model sovětského vozu Lada 1200, považovaného tehdy za téměř prestižní produkt – po tři roky strhávána z valutového platu přibližně třetina. Velmi brzy, nicméně stejně už pozdě, jsem zjistil, že moje lada je obrazně řečeno zlatá, dvojnásob přeplacená. Kdybych totiž onu nevyplacenou třetinu syrských liber proměnil ve směnárně v sousedním Libanonu za americké dolary, jak tehdy bylo zcela obvyklé, a dolary pak vyměnil na tuzexové bony, měl jsem svůj vůz zaplacen za necelý rok a půl. Finanční odbor MZV ovšem na žádnou změnu smlouvy nepřistoupil. Nechci unavovat zbytečným líčením problémů kolem nového vozu, ale v mém syrském vyprávění lada ještě svou roli sehraje.

Poslední srpnový týden 1979 jsem tedy s ladou vyrazil z Prahy směrem k Sýrii. Kus cesty, až do Bulharska, mě doprovázela novomanželka Marcela. Vzali jsme se před pár týdny a už jsme věděli, že někdy na jaře se naše mladá rodina rozroste o dalšího malinkého člena. S manželkou jsme se domluvili, že za mnou přiletí za měsíc či dva, až se vyjasní situace kolem bytu.

I cesta přes Turecko probíhala poměrně svižně – z Istanbulu na naši ambasádu v Ankaře a pak směrem na jih ke Středozemnímu moři k přístavu Mersin a kolem Adany už přímo k syrské hranici. Poslední stovku kilometrů na tureckém území jsem projížděl krajinou, jejíž krása, jak se mi tehdy zdálo, doslova brala dech. Krátce jsem se zastavil na odpočinek před Iskanderunem v palmovém hájku, kterým protékal směrem k moři drobný potůček, v němž se hemžily stovky drobných želviček. Jako arabista obeznámený s historií blízkovýchodního regionu jsem věděl, že Iskanderun, který se na počest Alexandra Velikého nazýval až do vzniku arabského chalífátu Alexandrettou, tvořil s přilehlou oblastí

a spolu s dalším střediskovým městem Antiochií a také blízkým hrabstvím Edessou trojici křesťanských knížectví, kterými se směrem k Sýrii a ke Svaté zemi ubíraly křížové výpravy. Ráz krajiny se začal postupně měnit, stejně jako kvalita vozovky, která se v nesčetných prudkých zatáčkách ubírala stále vzhůru. Jen občas jsem se setkal s vozidlem jezdoucím v protisměru.

V průběhu posledních desítek kilometrů jsem nenarazil na žádnou benzínovou stanici, která by byla v provozu. Na palubní desce moje zcela nové lady přitom začala znepokojivě problikávat červená kontrolka. Ale jiná než ta, která indikuje stav nádrže. Již delší dobu svítila. Pochopil jsem, že je něco špatně. V manuálu jsem nalistoval, že alternátor zřejmě nedobíjí baterii a že možná, pokud vypnu motor, nebudu už ani schopen ladu znovu nastartovat. S motorem stále v chodu jsem nicméně absolvoval tureckou i syrskou hraniční kontrolu a nasbíral potřebná razítka. Na syrské straně se ale nedala na personálu přehlédnout silná nervozita, jejíž příčiny mi napřed unikaly. A navíc i jediná benzínová pumpa zde na hranici měla také zavřeno a cestou do vnitrozemí jako na zlost i všechny další.

Spíše samospádem než tahem motoru jsem se z hraničního Kesabu spouštěl serpentinami opatrně směrem k Latákíji, až mi benzín došel úplně. Motor lady vydechl naposledy na okraji nějaké malé syrské vísky. Co dělat? Provoz na komunikaci ani v jednom směru jako by ani neexistoval, takže jsem pomalu ztrácel naději, že se mi podaří požádat někoho z kolegů řidičů o pomoc.

Neuběhlo ale ani deset minut a ke mně, bezradně stojícímu nad otevřenou kapotou lady, se přišourali dva kluci, asi tak patnáctiletí, a zahájili konverzaci. Co že se mi přihodilo, proč se takový krásný, novotou zářící vůz nechce rozhybat. Svoji spisovnou arabštinou jsem se snažil popsat situaci a to, kam směřuji. Zdálo se, že mládenci vše bystře pochopili a na chvíli někam odkvačili. Za pět minut se vrátili spolu s dalšími kamarády, každý v ruce s malou či větší lahví od nějaké vody či limonády, a nádrž lady se záhy alespoň do poloviny naplnila kapalinou ne zcela důvěryhodně vyhlížejícího zabarvení. lada ale i tak zprvu odmítla nastartovat. Těch sedm či osm syrských kluků se do ní ale společně opřelo, zatlačili a motor lady najednou zaburácel. Moji noví syřští přátelé se s nádechem

hrdosti rozzářili a hned se všichni do lady namačkali s tím, že pokud by vůz znovu „zatrucoval“, jsou připraveni ho opět roztlačit.

Asi po dvaceti kilometrech jsme bez problémů dorazili na okraj Latákije, k první policejní stanici, kde se mladíci jeden po druhém spěšně z vozu vysoukali a někam zmizeli. Předtím se mi ještě cestou pokoušeli vysvětlit, že v Latákiji prý před dvěma dny vypuklo cosi jako povstání. Že byl zavražděn jakýsi alavitský šejch nebo učenec a že ve městě a v blízkém okolí platí zákaz nočního vycházení. Policista, u kterého jsem bez zastavení motoru zabrzdil, potvrdil, že situace je vážná, a doporučil mi, ať se jako cizinec raději rychle ztratím. Anebo ať se někde ve městě na noc ubytuji, než se atmosféra zklidní. Na další cestu jsem ani já nepomýšlel. S vybitou baterií a nefunkčním alternátorem bych stejně nezvládl urazit nocí bez fungujících reflektorů těch tři sta padesát kilometrů, které mě ještě od Damašku dělily.

Potemnělou, téměř liduprázdnou Latákijí, kterou občas projížděly vojenské a policejní vozy, jsem dorazil na nábřeží a zastavil u jednoho menšího hotelu. Vzal jsem zavděk prvním nabízeným pokojem. Ostatně se mi zdálo, že jsem v hotelu stejně jediným hostem. Na nábřeží nebylo také ani živáčka, všechny kavárničky a stánky uzavřené. Nocí se čas od času ozývala z větší vzdálenosti střelba z nějaké automatické zbraně. Vskutku romantický sobotní večer 1. září na břehu Středoziemního moře. Marně jsem se snažil dovolat na naši ambasádu do Damašku, telefonní spojení nefungovalo. Už jsem usínal, když odněkud v bezprostřední blízkosti zaburácel výstřel následovaný srdcervoucím úpěním nějaké ženy. Její hlasitý nárek zřejmě nad ztrátou někoho blízkého trval snad tři hodiny.

Hned po probuzení do krásného nedělního jitra jsem se snažil zakoupit novou baterii a najít nějakou opravnu, kde by „vzpurňý“ alternátor „přivedli k rozumu“. Promluvil jsem s dvěma třemi muži, majiteli opraven, shodou okolností šlo vždy o Armény. Ne, nemůžeme si dovolit otevřít obchod, a vůbec už ne dílnu. Nejenže máme neděli, den volna pro všechny křesťany, ale vzhledem k výjimečnému stavu a bdělosti policie a vojáků si nemůžeme dovolit nic, co by vypadalo jako podezřelá aktivita či nerespektování pokynů. Nezbyvalo mi nic jiného než se obrátit na místní policii. Ukázal jsem diplomatický pas, popsal svoji situaci a policejní důstojník mi umožnil zatelefonovat na služebnu na naší ambasádě v Damašku.